

МОЎНАЯ ВЫРАЗНАСЦЬ Ё МАЙСТЭРСТВЕ ВЫКАНАЎЦЫ І РЭЖЫСЁРА

Мэта навуковай работы – раскрыць значэнне моўнай выразнасці ў славесным (вербальным) майстэрстве рэжысёра і выканаўцы. Паколькі рэжысёр-пастаноўшчык свят з’яўляецца непасрэдным арганізатарам святочнага дзеяння, яго задача, перш за ўсё, заключаецца ў тым, каб даступна данесці сваёй творчай камандзе яе задачы ў дасягненні канкрэтных мэт масавага мерапрыемства. Для гэтага рэжысёру неабходна валодаць навыкамі і ўменнямі майстэрства валодання выразным, дакладным і пераканаўчым словам.

Актуальнасць даследавання абумоўлена значэннем моўнай культуры ў прафесійным выхаванні будучых рэжысёраў, ад чаго залежыць эфектыўнасць авалодання навыкамі слоўнага ўзаемадзеяння. Неабходна мець уяўленне пра ўсю важнасць сістэматычнай практыкі тэхнікі славеснага майстэрства, пра адказнасць перад аўдыторыяй глядачоў і слухачоў. Гэта важна не толькі для якаснай прафесійнай дзейнасці, але і для самаразвіцця творчай асобы рэжысёра ў цэлым, таму што праца над сабой, над самаўдасканаленнем – гэта пастаянны працэс.

Пра мастацтва моўнай выразнасці класікі рэжысуры пісалі шмат, звяртаючы ўвагу на розныя аспекты. Як не бывае двух зусім аднолькавых твараў, рук, ног, так і не бывае і зусім падобных галасоў. Усялякі голас і манера гаворкі адрозніваюцца цэлым шэрагам прыкмет. Гэтыя адрозненні ў той ці іншай ступені дапамагаюць раскрываць і выказаць характар паводзін таго ці іншага чалавека. Павольнае, гучнае і шпаркае, лёгкае, выразнае і дакладнае вымаўленне слоў – усе гэтыя якасці злучаныя з рухомасцю і зменлівасцю,

уласцівы гутарковай гаворцы ў яе абсалютнай выразнасці. Як вобразна адзначыў К.С. Станіслаўскі, «словы з падмененымі літарамі ўяўляюцца мне зараз чалавекам з вухам замест рота, з вокам замест вуха, з пальцам замест носа. Слова са скамечаным пачаткам падобна чалавеку з расплясканай галавой. Слова з недагавораным канчаткам нагадвае мне чалавека з ампутаванымі нагамі» [2, с. 142–143].

А ў сваю чаргу аратар і даследнік майстэрства вуснага слова Поль Л. Сапер у сваёй працы «Асновы мастацкай гаворкі» выказваўся: «Публічная гаворка павінна валодаць якасцямі добрай гутаркі з некаторымі папраўкамі ў адносінах да голасу, манер і тэмы для поўнай адпаведнасці абстаноўцы выступлення» [1, с. 10–11]. Яркая, цікавая думка, паводле аўтара, павінна выказвацца ў дасканалай форме. Гэта дасягаецца пастаянным удасканаленнем прамоўніцкага майстэрства, вывучэннем лепшых узораў прамоўніцкага мастацтва і літаратуры ў гэтай вобласці практыкі. Калі аратар недасканала валодае навыкамі і ўменнямі моўнага дзеяння, яго выступленні часцей характарызуюцца беднай мовы, адсутнасцю выразных сродкаў і слухаць яго становіцца нецікава. Рэжысёру патрэбна прад'яўляць высокія прафесійныя патрабаванні да свайго маўлення.

Элементамі тэхнічнай выразнасці гаворкі з'яўляюцца *дыханне, голас, дыкцыя, інтанацыя, логіка*. Мы часта сутыкаемся з рознымі адхіленнямі ад нормы гучання голасу. Слабы, высокі, грубы, сіплы, хрыплы, гарлавы і г. д. – так можна вызначыць асноўныя адхіленні. Калі выключыць недахопы гуку, злучаныя з якімі-небудзь адхіленнямі ад нормы у пабудове галасавога апарату, то асноўныя прычыны няправільнага гучання голасу варта шукаць галоўным чынам у няправільным карыстанні маўленчым дыханнем, у залішняй перанапружаннасці тых ці іншых мышцаў галасавога і маўленчага апаратаў. Таму, праца над голасам пачынаецца з разумення функцыі дыхання ў голасаўтварэнні, з дакладнага карыстання дыханнем падчас функцыі гучання.

Дакладнае гучанне голасу дасягаецца шляхам штодзённай і паслядоўнай галасавой трэніроўкі на працягу ўсяго творчага жыцця. Працаваць над голасам

– гэта значыць: 1) асвоіць навыкі фанатыйнага дыхання, 2) зняць мышачнае напружанне з фанатыйных шляхоў, 3) знайсці і замацаваць «цэнтр» маўленчага голасу, 4) выпрацаваць звонкасць голасу, 5) авалодаць тэмпа-рытмам гаворкі.

Адзін з галоўных элементаў сцэнічнай мовы – гэта дыкцыя. Пад дыкцыяй разумеецца яснае і выразнае вымаўленне ўсіх гукаў роднай мовы з правільнай іх артыкуляцыяй пры выразным вымаўленні слоў і фраз. Каб выпрацаваць добрую дыкцыю, неабходна, першым чынам умацаваць цягліцы языка, вуснаў і ніжняй сківіцы, наладзіць правільнае маўленчае дыханне. Паколькі ад якасці гучання мовы залежыць яе ўспрыняцце, можна рэкамендаваць *асноўныя прынцыпы* тэхнікі вуснага слова, якія садзейнічаюць паляпшэнню гучання голаса падчас выступлення.

Мова, якая гучыць на пляцоўцы, патрабуе павышанай гучнасці, але будучай ў гэтым сэнсе штучнай, яна павінна захоўваць усю выразнасць арганічнай мовы.

Чым мацней гучыць голас, тым дакладней трэба вымаўляць усе гукі, асабліва зычныя.

Гучнасць пачатковых слоў фразы, як правіла, намнога перавышае гучнасць канчаткаў слоў.

Галоўным сродкам адлюстравання моўнага дзеяння з'яўляецца інтанацыя. Таму неабходна дабівацца інтанацыйнай разнастайнасці ў мове.

Неабходна працаваць над галасамоўным апаратам, выконваць практыкаванні, накіраваныя на развіццё галасамоўнага апарата.

Падсумоўваючы сказанае вышэй, адзначым, што для таго, каб у дасканаласці валодаць маўленчым майстэрствам, неабходна працаваць у наступных накірунках. Сістэматычна трэніраваць свае навыкі моўнай выразнасці і работы над словам. Менавіта ў паўсядзённай маўленчай практыцы выходзіць майстэрства прамоўцы. Выходзіць у сабе высокі ўзровень павагі ў адносінах да публікі, успрыманне ёй моўнага дзеяння выканаўцы і рэжысёра, таму што іх галоўная задача данесці думкі і пачуцці да

гледача і слухача. Падчас вучэбнага працэсу ў ВНУ карыстацца рэсурсам самастойнай работы студэнтаў над выразнасцю і тэхнікай мовы і вопытам выкладчыкаў адпаведных дысцыплін. Менавіта выразная маўленчая дзейнасць для рэжысёра, вядучага, выканаўцы з'яўляецца выключна важнай прафесійнай кампетэнцыяй, без якой немагчымы актыўныя творчыя зносіны з гледачом, слухачом.

СПІС ВЫКАРЫСТАННЫХ КРЫНІЦ

1. Сопер, П. Л. Основы искусства речи / Поль Л. Сопер. – Ростов-на Дону: Феникс, 1995. – 448 с.
2. Станиславский, К.С. Работа актера над собой в 2 ч. Ч. 1 / К. С. Станиславский. – Москва : Юрайт, 2019. – 171 с.

Дворянинов П.В., студент 133 группы
дневной формы обучения
Научный руководитель – Ландина Л.В.,
доктор исторических наук, доцент

ПРОПАГАНДА И РАБОТА С НАСЕЛЕНИЕМ БЕЛОГО ДВИЖЕНИЯ НА ЮГЕ РОССИИ (ПО ВОСПОМИНАНИЯМ СОВРЕМЕННОКОВ)

В эпоху гражданской войны в России многие представители интеллигенции, бывшего правительства и офицеры не приняли власти большевиков. Значительная часть из них видели свой долг и спасение в сопротивлении на Юге России, т.е. на Дону. Считалось, что казаки неподвластны пропаганде большевиков, но, с другой стороны, Юг России оказался отделен от остальной части страны. Пропаганда и работа с населением – опора практически любого политического режима. Какую же роль она играла на Юге России?